

การปรับปรุงกองทัพบกของไทย ตามแบบตะวันตกใน พ.ศ.2394 - 2411

อิทธิพลของชาวตะวันตกในสมัยนั้น

"เมื่อสิ้นยุคกรุงศรีอยุธยาแล้ว ตกถึงยุคกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตอนต้น การทหารของไทยก็ยังจัดการแบบเดิม เพิ่งจะมาเริ่มคิดอ่านจัดอย่างฝรั่งแท้ ๆ เมื่อต้นรัชกาลที่ 4"¹ อันที่จริงกิจการทหารไทยนั้นเริ่มถือแบบอย่างฝรั่งประปรายมาแล้วตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ในทำเนียบศักดินาทหารครั้งกรุงเก่า ปรากฏมีชื่อ "กรมเกณฑ์หัตถ์อย่างฝรั่ง" ซึ่ง พระพิพิธเคชะ เป็นเจ้ากรม มีศักดินา 800² สมัยแรกมีชาวโปรตุเกสเข้ามาเป็นครูทหาร ต่อมาคือชาวฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาฝึกทหารไทยในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ถึงแม้ สมเด็จพระเพทราชา จะได้ทรงขับไล่พวกทหารฝรั่งเศสไปหมดเมื่อสิ้นรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแล้วก็ตาม ในรัชกาลหลัง ๆ ของกรุงศรีอยุธยายังคงมีนามกรมอยู่ก็ต้องเข้าใจว่า ยังเป็นกรมทหารกรมหนึ่ง ซึ่งมีระเบียบขบถวิธีอย่างยุโรป เมื่อสิ้นกรุงศรีอยุธยา กรมทหารนี้ก็เล็ดลอดไปชั่วคราว ครั้นตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี การเกณฑ์หัตถ์อย่างฝรั่งนี้ก็ตั้งขึ้นอีก³ แต่ทางรูปท่างวิธีออกไปตามที่จะหาครูอาจารย์ได้ในสมัยนั้น อย่างไรก็ตามก็ศึกษารูปแบบอย่างยุโรปคงมีอยู่ในรัชกาลกรุงธนบุรีแน่ ปรากฏข้อความฝรั่งรับราชการที่ป้อมวิไชยประสิทธิ์ และในการเกณฑ์หัตถ์หรือแทนในสมัยนั้นก็กล่าวไว้ว่า "ให้เกณฑ์ทหารใส่

¹ ประวัติกิจการทหาร สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอก พระยาคำเก็งรณภพ (ทัต ปัทมานนท์) และ ฉาปนกิจศพ นางสาวเพ็ญ ปัทมานนท์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 27 มีนาคม 2510, หน้า 38.

² กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1, (พระนคร : องค์การฯ ของคุรุสภา, 2515) หน้า 299.

³ ประวัติกิจการทหาร สมัยกรุงรัตนโกสินทร์, หน้า 39.

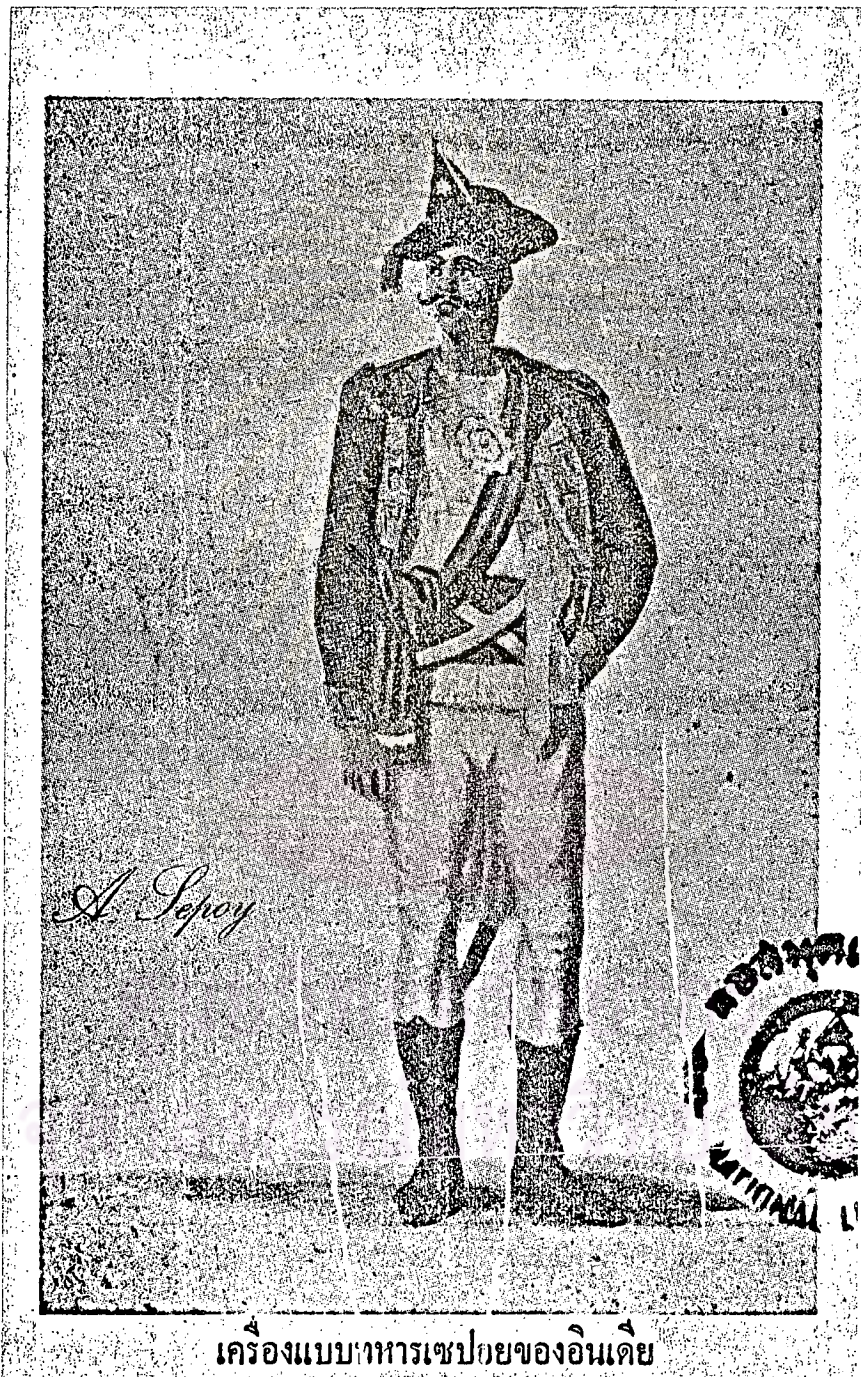
เลือดเกราะและหมวกถ่อป็น" ¹ กรมเกณฑ์คืออย่างฝรั่งได้มีติดต่อกันตลอดมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ แต่ระเบียบความเป็นไปย่อมเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพราะว่าในสมัยกรุงธนบุรีและในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นสมัยที่มีสงครามยอมเป็นการยากที่จะหาเวลาและครุมาฝึกและจัดการบำรุงกรมทหารตามยุทธวิธีอย่างใหม่ในครั้งนั้นเรื่องยิ่งขึ้นได้ จำเป็นต้องใช้กำลังทหารตามยุทธวิธีอย่างเก่าอยู่เป็นหลัก ความเป็นไปของกรมเกณฑ์คืออย่างฝรั่งนั้นจึงมีระเบียบแบบแผนเก่าใหม่ปนเปกัน กรมเกณฑ์คืออย่างฝรั่งจึงกลายเป็นกรมทหารอย่างเก่าไปอีกรวมหนึ่ง จะมีเหลือให้เห็นอยู่ว่าเป็นกรมเกณฑ์คืออย่างฝรั่งก็คือ การแต่งตั้งเป็นฝรั่งเวลาเขากระบวนแห่เท่านั้น

ใน พ.ศ. 2364 คร.จอห์น ครอว์ฟอร์ด เป็นทูตของรัฐบาลอังกฤษที่อินเดียเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทย ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพื่อส่งเสริมการค้าขายระหว่างอังกฤษกับไทยให้เจริญขึ้น คณะทูตของ คร.จอห์น ครอว์ฟอร์ด ได้มีทหารซีปอย (Sepoy) จำนวน 30 คนติดตามมาด้วย ² (ครูบทหารซีปอย) และในหมู่เครื่องราชบรรณาการที่ส่งเข้ามาทูลเกล้าถวายนั้น มีเครื่องแต่งตัวทหารอย่างซีปอยด้วย 12 สำรับ ³ จากลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงโต้ตอบกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในหนังสือสาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในหนังสือ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39

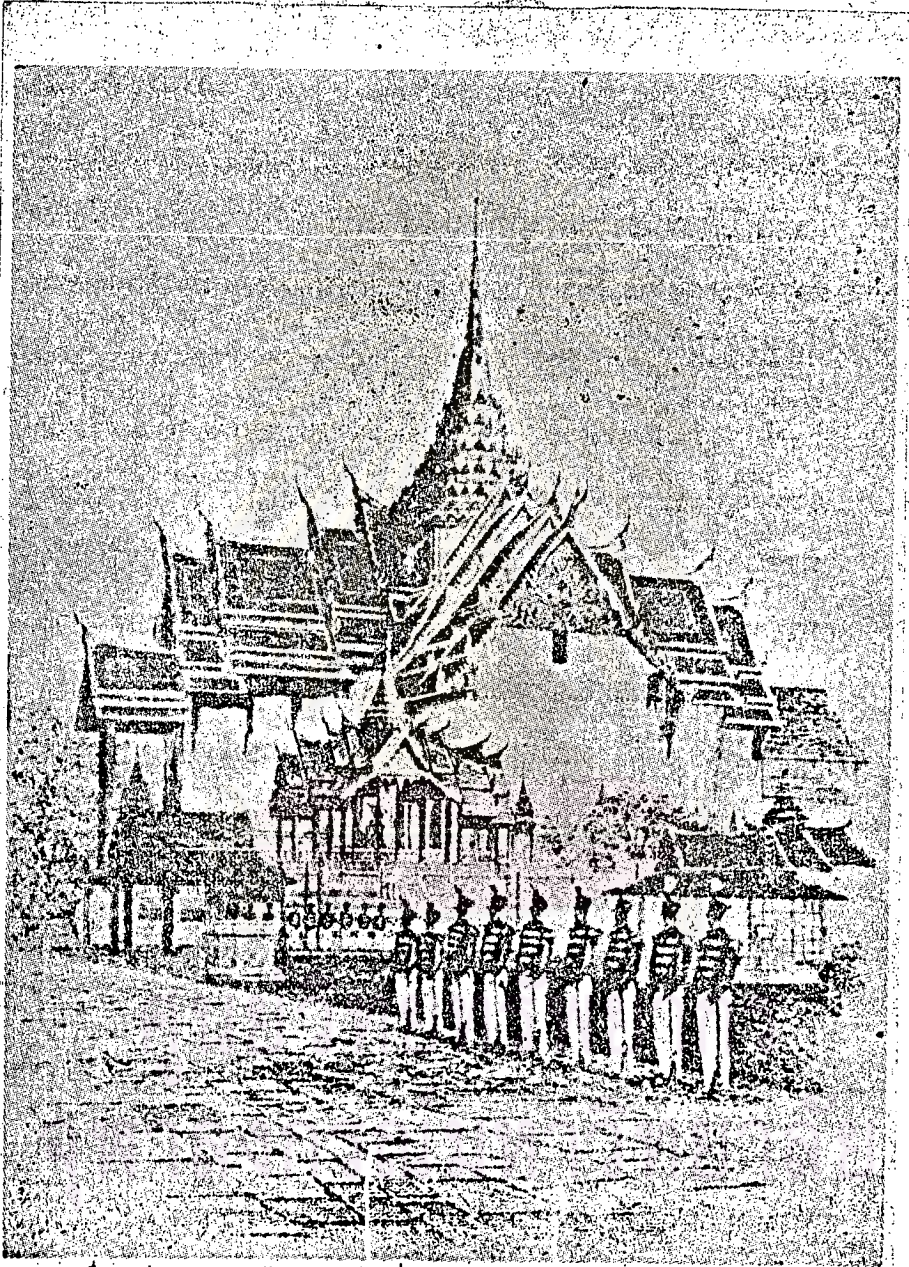
² ไพโรจน์ เกษแมนกิจ (ผู้แปล), เอกสารของครอว์ฟอร์ด, (พระนคร : กรมศิลปากร, 2515), หน้า 9

³ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 23 คำานานการเกณฑ์ทหารไทย กับคำานานกรมทหารราบที่ 4, หน้า 52

เครื่องแบบทหารเซปอยของอินเดีย

เครื่องแต่งกายทหารวังหลวง ตามที่ปรากฏในหนังสือ *The Kingdom and People of Siam* By Sir John Bowring

...รูปทหารไทยแต่งอย่างฝรั่งที่ทาบทมเห็นในหนังสือฝรั่งแต่งเรื่อง 1 อันมีรูปหอนาฬิกาอยู่ด้วยนั้น หม่อมฉันก็ได้เคยเห็นและได้พิจารณาสมุดเล่มนั้น ดูเหมือนจะหลเรื่องได้ เดิมเมื่อตอนปลดจรัชกาลที่ 2 อังกฤษให้หมอ ยอน ครอเฟ็ด (John Crawford) ที่เราเรียกกันว่า "การผิด" เป็นทูตเข้ามาด้วย เรือรบ มีทหารแขกอินเดียที่ฝรั่งจัดขึ้น เรียกว่าทหารสีปอย (Sepoy) มารักษา ตัว ประดับเกียรติยศด้วย เมื่อครอเฟ็ดกลับไปแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดฯ ให้จัดทหารไทย เอาอย่างพวกสีปอยขึ้นพวก 1 ไทย เราเรียกว่า "ทหารสีปาย" หม่อมฉันสันนิษฐานว่าคนที่เป็ทหารสีปายนั้นเห็น จะเอามาจากพวกรักษาพระองค์นั่นเอง และเข้าใจต่อไปว่า คงจะเป็นมดที่ กระทบทรงจัดทหารรักษาพระองค์พวกตาหวาน ในรัชกาลที่ 2 นั้นยังไม่มี ฝรั่งมังค่า ถ้ามีครูก็คงจะเป็นแขกอินเดีย จึงเห็นว่าทหารสีปายชั้นเดิมเห็น จะไม่ได้ฝึกหัดเอาอย่างฝรั่งเท่าใดนัก.. 1

จึงเห็นได้ว่า ไทยเริ่มสนใจการฝึกทหารแบบทหารอังกฤษมาตั้งแต่รัชกาลพระ บาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

การเจรจาโต้ตอบระหว่าง คร.จอห์น ครอว์ฟอร์ด กับเสนาบดีไทย เป็นข้อยืนยัน ว่า ถึงคราวที่ประเทศไทยจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ด้วยอังกฤษมาใช้อำนาจขึ้นทางเอเซีย ตั้งข้อความที่กล่าวมานี้ 2

1 สาส์นสมเด็จพระเจ้า, เล่ม 5 (พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2504), หน้า 108 - 09.

2 ไฟโรจน์ เกษแมนกิจ (ผู้แปล), เอกสารของครอว์ฟอร์ด, หน้า 88 - 9.

คำถาม "มีเรื่องขัดแย้งกันระหว่างชาวจีนกับชาวอังกฤษที่วางตู้งไซ
หรือไม่"

คำตอบ "คิดว่าคงใช่ แต่พวกชาวจีนไม่ควรจะเข้ามาครอบงำความ
ชาวอังกฤษ เพราะว่าเราสามารถตั้งหรือถอดพระเจ้าแผ่นดิน
ได้ และเราก็เคยทำเช่นนั้นมาแล้วหลายครั้ง"

คำถาม "จีนเป็นชาติที่มีพลเมืองมาก"

คำตอบ "ใช่ แต่อังกฤษก็มีแสนยานุภาพพอที่จะบดขยี้เสียเมื่อใดก็ได้
และก็ใช้เวลาไม่ถึงปี"

ได้มีการโต้ตอบต่อไปว่า พระเจ้ากรุงจีนคิดว่าพระองค์เป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่กว่า
กษัตริย์ใดในโลก ทั้งนี้เพราะถูกปล่อยอให้หลงเชื่อจากพวกขุนนางชั้นสูง พระองค์ไม่เคย
ทราบความจริง และอาจมีโคตรงทราบถึงกำลังและแสนยานุภาพของชาวอังกฤษ ถ้าต้อง
ทำสงครามกัน ชาวอังกฤษก็จะสามารถขับไล่นักชาวจีนออกไปได้ เหมือนไล่นกและให้เหลือ
แต่แผ่นดินที่ว่างเปล่า พระเจ้ากรุงจีนไม่สามารถจัดการกับชาติที่รบอย่างอังกฤษได้
ฉะนั้น ไทยเราจึงเชื่อว่า อังกฤษมีความสามารถในด้านการทหารจริง อีกประการหนึ่ง
อังกฤษเขามามีอิทธิพลในแหลมมลายู สุดตานไทรบุรีให้อังกฤษเขายึดครองไปปีละ 6,000
เหรียญ เมื่อ พ.ศ. 2329 ต่อมา พ.ศ. 2367 สุดตานกูเซนโมหะมัดซาท์ ให้อังกฤษเขา
เกาะสิงคโปร์ และยกสิทธิให้อังกฤษยึดครองไปเป็นเงิน 33,200 เหรียญ แล้วตนเองกับ
บริวารต้องเสียใจเนรเทศตนเองไปอยู่ยังเมืองมะละกา ต่อมา พ.ศ. 2368 แคว้นเปรัก
และชลังงอ ใ้ตกไปเป็นของอังกฤษ โดยอังกฤษส่งทหารเข้าไปในแคว้นทั้งสองนี้ และได้
ทหารไทยให้ออกจากเปรัก ไทยจึงต้องปลดปล่อยมือแหลมมลายูตั้งแต่นั้นมา ¹ ถัดมาใน

¹ กฤษณา สิ้นพานิช "ปัญหาสี่จังหวัดภาคใต้ กับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับ
มาเลเซีย" รัฐศาสตร์นิเทศ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม 2518)

สงครามอังกฤษกับพม่า การที่พม่าพ่ายแพ้อังกฤษอย่างยับเยิน ทำให้เสนาบดีไทยและคนไทยทั้งหลายไม่สบายใจ ถึงกับมีชาวดีอย่างแพร่หลายเมื่อ รอยเอก เฮนรี เบอริ่ง มาถึงกรุงเทพฯ ใน พ.ศ. 2368 ว่า อังกฤษจะยกกองทัพมาบุกรุกประเทศไทยเมื่อใดก็ชั้ชณะในพม่าเรียบรอยแล้ว

การที่ได้มีการติดต่อกับชาวต่างประเทศ จนมีทูตเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรี และอาจจะมีการเกี่ยวข้องกับชาวต่างประเทศมากยิ่งขึ้น จึงมีคนไทยจำนวนหนึ่งเห็นว่าควรจะได้ศึกษาภาษาต่างประเทศ เพื่อการเจรจาติดต่อสร้างความเข้าใจระหว่างชาวยุโรปกับไทย สมัยที่ ดร. จอห์น ครอว์ฟอร์ด เป็นทูตเข้ามาติดต่อกับไทย ไม่มีคนไทยพูดภาษาอังกฤษได้ และไม่มีคนอังกฤษที่พูดไทยได้ การเจรจาระหว่างครอว์ฟอร์ดกับไทยจึงลำบากทั้งสองฝ่าย และทำให้เกิดความเข้าใจผิดกันอย่างน่าเสียดาย ทั้งนี้เพราะล่ามที่แปลภาษาอังกฤษได้ในครั้งนั้นเป็นคนชั้นต่ำ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นบุคคลหนึ่งที่มีพระราชดำริอันนี้ จึงเริ่มทรงศึกษาภาษาอังกฤษตั้งแต่ยังทรงดำรงพระยศเป็นพระภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎ กับหมอแคสเวล 1 และหมอบรัดเลย์ 2 มีชั้นนารีอเมริกัน ในครั้งนั้นมีไทยที่สูงศักดิ์เป็นคนหนุ่มสมัยใหม่ศึกษาวิชาอย่างฝรั่งหลายคน 3 คือ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ทรงศึกษาวิชาทหาร และทรงสามารถแปลตำราปืนใหญ่ของอังกฤษออกมาเป็นภาษาไทย เมื่อ พ.ศ. 2384 4 และได้ใช้เป็นตำราสำหรับฝึกหัดทหารปืนใหญ่ในสมัยนั้น กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เมื่อยังเป็นกรมหมื่น ทรงศึกษาวิชาแพทย์แผนปัจจุบันอย่างอังกฤษ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อยังเป็นที่หลวงนายสิทธิ ได้ศึกษาวิชาต่อเรือแบบยุโรป เป็นต้น

1 เรเวอเรนค์เจสซี แคสเวลล์ (Rev. Jessi Caswell).

2 Dr. Daniel Buch Bradley.

3 สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ความทรงจำ หน้า 94.

4 พระองค์เจ้าจตุจักรพงษ์, เจ้าชีวิต (พระนคร : คลังวิทยา, 2505), หน้า 384.

จึงอาจกล่าวได้ว่า ชาติที่มีอิทธิพลต่อประเทศไทยในระบายนั้น คืออังกฤษ

การปรับปรุงกองทัพบก

ใน พ.ศ. 2394 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ และเมื่อให้กระทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเสร็จ ก็กิจการแรกที่พระองค์ทรงทำก็คือ ทรงตั้งให้เจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ เป็นสมุหพระกลาโหม แล้วให้จัดการเรื่องกิจการทหารการยุทธเป็นการด่วน และให้ปรับปรุงกองทัพบกให้เป็นแบบสมัยใหม่ขึ้นกว่ารัชกาลที่แล้วมา ถึงกับทรงจ้างครูฝรั่ง เข้ามาฝึกหัดทหารในรัชกาลของพระองค์

ครูทหารคนแรกชื่อ รอยเอก อิมเปย์¹ เป็นนายทหารของกองทัพอังกฤษประจำประเทศอินเดีย ได้ข่าวว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยจะจัดกองทัพบกแบบฝรั่ง ก็ลาออกจากกองทัพอังกฤษเข้ามาเมืองไทย สมัครเข้ารับราชการ เป็นนายทหารผู้ฝึกทหารรบในกรมอาสาจ้าว และกรมอาสาเขมรในวังหลวง ทหารหน่วยนี้ได้รับการเรียกชื่อว่า "ทหารเกณฑ์ค้อย่างยุโรป" หรือ "ทหารเกณฑ์ค้อย่างฝรั่ง" จำนวนทหารที่ได้รับการฝึกคราวนั้นมีจำนวนมากพอที่จะจัดเป็นกองทหารประจำพระองค์ขึ้นได้ 2 กอง คือ²

- กองทหารรักษาพระองค์ปืนปลายทอกชาหลวงเดิม
- กองทหารหนา

การบังคับบัญชาภายในหน่วยทหารทั้งสองนี้ จัดแบ่งเป็นกองร้อย หมวด และหมู่ มีนายร้อยและนายสิบบังคับบัญชาราย่างปัจจุบัน และได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงทหารขึ้นสำหรับรักษาการณ์เมื่อต้องพลัดเปลี่ยนแคว้นรักษาพระราชฐาน พระราชประสงค์ในการจัดทหารครั้งนี้เพื่อให้เป็นทหารประจำพระองค์เหมือนกับที่กษัตริย์ในยุโรปทรงจัด

¹Captain Impey.

² วันกองทัพบก 25 มกราคม 2495

ดังนั้น พ.ศ. 2395 ได้โปรดเกล้าฯ ให้รวมทหารจากกองทหารรักษาพระองค์ เป็นปลายหอกข้าหลวงเดิม ที่ได้รับการฝึกจากครูฝรั่งดีแล้ว เป็น กองรักษาพระองค์อย่าง ยุโรป 1 กอง

ครูทหารคนต่อมาได้แก่ รอยเอก โทมัส บอร์ช นอกส์¹ ซึ่งได้กิตติศัพท์เรื่อง รอยเอก อิมเปย์ เข้ามารับราชการในประเทศไทยมีเกียรติสมแก่ฐานะ ก็เข้ามาอาสา เป็นครูทหารอย่างรอยเอก อิมเปย์ บาง แดทหารวังหลวงมีรอยเอก อิมเปย์เป็นครูอยู่ แล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรับไปเป็นครูฝึกทหาร วังหน้า ซึ่งพระองค์ได้ทรงบังคับบัญชาทหารมาตั้งแต่วันที่ 3 แล้ว ระเบียบการฝึก ทหารวังหน้าก็เป็นไปแบบเดียวกับทหารวังหลวง คือใช้แบบทหารอังกฤษทั้งหมด ตั้งเป็น กรมทหารราบ กรมทหารปืนใหญ่ และทหารนาวิกโยธิน (Marines) ขึ้นอย่างละกรม ทหารปืนใหญ่นั้นสมเด็จพระอนุชา คือพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้บังคับ การ² ด้วยพระองค์ทรงสนพระทัยในการทหารปืนใหญ่ จนกระทั่งโปรดฯ ให้หาในวังหน้า เป็นทหารปืนใหญ่ทั้งหมด เมื่อราชทูตอังกฤษ เซอร์จอห์นบาวริง ไปเฝ้า เขาได้บันทึกไว้ ว่า ได้เห็น "การตั้งแถวปืนใหญ่ มีทหารปืนใหญ่แต่งแบบอังกฤษ ซึ่งได้ฝึกหัดกันมาจนน่า จะมีความเรียบร้อยดี"³ พระองค์ทรงแปลคำร่ำปืนใหญ่ของอังกฤษเป็นภาษาไทย ดังที่กล่าวมา แล้ว คำร่ำเดิมของอังกฤษเขียนไว้ใน พ.ศ. 2366 (ค.ศ. 1863) คำแปลภาษาไทย

¹ Captain Thomas George Knox ทอมาร์รัฐบาลอังกฤษเห็นว่ามีความรู้ดี และแตกฉานในภาษาไทย จึงตั้งให้เป็นกงสุลเยเนรอลอังกฤษประจำประเทศไทย และ ได้รับบรรดาศักดิ์เป็น เซอร์ ในภายหลัง

² พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เรื่องเดิม, หน้า 383.

³ Sir John Bowring, The Kingdom and The People of Siam, Vol II (London : 1857), p.315.

นั้นมีรูปภาพประกอบ แต่ชื่อเฉพาะและคำบอกยังคงใช้เป็นภาษาอังกฤษอยู่ แต่ออกเสียงเป็นไทย ๆ ดังมีข้อความว่า "มีเครื่องอาวุธอยู่อย่าง 1 สำหรับใช้รบแทนเป็น ภาษาอังกฤษเรียกว่า มิละตารี แอนแยน (Military engine) ¹

การบอกหรือสั่งทหารเขาแถว ก็ใช้คำสั่งภาษาอังกฤษ เช่น

เพิ่มเคโอะอะอบเฝะมาจ (Form the order of march)

เรกเฟก วิกมาจ (Right face quick march)

เลบเฟกวิกมาจ (Left face quick march)

ติตัจนะแมนเรีย (Detachment rear)

ฮอละ (Halt)

โลด (Load)

เรดี (Ready)

แพยะ (Fire)

ซิบสะแพยะริง (Cease firing) ²

แม้แต่เพลงคำนับพระเจ้าอยู่หัว ก็ใช้เพลง กอดเซพเคอะคิง เช่นเดียวกับเพลง God save the Queen ของอังกฤษ การใช้คำสั่งเป็นภาษาอังกฤษนี้ใช้มาถึงรัชกาลที่ 5

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ตั้งกองอาสาปืนใหญ่ขึ้นอีก 1 กอง เพื่อแทนพวกอาสาชนที่โอนไปขึ้นกับวังหน้าเมื่อ รอยเอก นอกต่อมาเป็นครูฝึกพวกอาสาชนเหล่านี้ได้แก่พวกญวนอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 รวม 2 คราวด้วยกัน คือคราวแรกครั้งเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ไปตีเมือง

¹ สมเด็จพระบรมราชาธิบดีที่ 5 ทรงให้ตั้งกองอาสาปืนใหญ่ขึ้นอีก 1 กอง เพื่อแทนพวกอาสาชนที่โอนไปขึ้นกับวังหน้าเมื่อ รอยเอก นอกต่อมาเป็นครูฝึกพวกอาสาชนเหล่านี้ได้แก่พวกญวนอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 รวม 2 คราวด้วยกัน คือคราวแรกครั้งเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ไปตีเมือง

² พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว, ตำราปืนใหญ่ (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466) หน้า 1 - 45.

ญวน พ.ศ. 2376¹ โคครัวญวนสง เข้ามายังกรุงเทพฯ ครัวญวนที่เข้ามาเป็น 2 พวก พวกหนึ่งถือพุทธศาสนาพวกหนึ่ง และนับถือศาสนาคริสต์พวกหนึ่ง พวกญวนที่นับถือพุทธศาสนานั้น โปรดให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่กาญจนบุรีสำหรับรักษาป้อมเมืองใหม่ ซึ่งตั้งขึ้นที่ปากแพรก ส่วนพวกญวนที่นับถือศาสนาคริสต์ตั้ง ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลสามเสน กรุงเทพฯ อยู่ติดกับชาวคริสต์ตั้ง เชื้อสายโปรตุเกสซึ่งอพยพเข้ามาจากประเทศเขมร พวกญวนที่เป็นคริสต์ตั้ง โคสุมคร เข้าเป็น กองอาสาปืนใหญ่ญวนในรัชกาลที่ 3 ครั้นมาถึงรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ญวนที่เป็นชาวคริสต์ตั้งไปขึ้นกับวังหน้า และโปรดให้ญวนที่จังหวัดกาญจนบุรี มาตั้งบ้านเรือนที่คลองผดุงกรุงเกษม (บริเวณสะพานขาว) และเป็นทหารปืนใหญ่ฝ่ายวังหลวงสืบมา

กองอาสาปืนใหญ่ญวนวังหน้า เคยมีเรื่องร้องเรียนที่จะโอนเข้ามาเป็นกองอาสาปืนใหญ่ญวนวังหลวงครั้งหนึ่ง ซึ่งความข้อนั้นปรากฏในพระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีไปถึงพระยามนตรีสุริยวงศ์ และเจ้าหมื่นสรรเพชภักดี ราชทูตและอุปทูตไทยไปเจริญทางพระราชไมตรียังราชสำนักสมเด็จพระราชินีวิกตอเรียประเทศอังกฤษ เป็นฉบับที่ 31 เมื่อ พ.ศ. 2400 ว่า

"...มีเรื่องญวนทหารวังหน้าประมาณ 60 เศษ มาร้องทุกซดวายุฎีกาว่าอยู่วังหนารอนัก ทนเจ้าขุนมูลนายไม่ได้ จะขอมาอยู่วังหลวง ข้าพเจ้าไม่รับเป็นแต่บังคับว่า มีทุกขอย่างโรกั้หน้าเรื่องราร้องทุกซดที่วังหน้าเกิด ให้ท่านชำระจัดแจงเสียให้คี่ให้สบาย.....ภายหลังพระยาวิเศษสงคราม ตกใจมาแจ้งความว่า อายญวนทหารวังหน้าเป็นอันมาก ซองสูมกันกินเหล้าตีกองบาง เป่าแตรบาง ชุมนุมแล้วคึกคักกันว่าจะอยู่กับเจ้าขุนมูลนายชาววังหน้าก็ไม่ได้ ไปร้อง

¹ โสมติศ เทเวศร์ (นามแฝง), เจ้าฟ้าจุฑามณี (พระนคร : แพร่พิทยา, 2513) หน้า 92 - 94.

วังหลวงก็ไม่รับ เมื่อบ้านเมืองไม่เป็นที่พึ่งไค้ดังนี้ จะทนไปไม่ได้... 1

แต่เหตุการณ์วนวายเป็นของพวกอสาณวนที่วังหน้าก็สงบเรียบร้อย ไม่เป็นเรื่องใหญ่
คั้งที่คิดกันไว้

คั้งนั้น เมื่อเริ่มรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้มีกอง
ทหารบกที่ไ้รับการฝึกและจัดแบบอังกฤษแล้ว 3 กอง คือ

1. กองทหารรักษาพระองค์อย่างยุโรป 1 กอง
2. กองทหารหนา 1 กอง
3. กองปืนใหญ่อาสาณวน 1 กอง 2

กองทหารรักษาพระองค์อย่างยุโรป กับ กองปืนใหญ่อาสาณวน มีผู้บังคับบัญชาคือ
พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ (เพ็ง เพ็ญสกุล) กับ พระยาพิชัยสงคราม (คิศ) ส่วนกอง
ทหารหนานั้นไม่ปรากฏนามผู้บังคับบัญชา

กองทหารหนา ปรากฏว่ามีหน้าที่ราชการที่ตองปฏิบัติมาก ทั้งนี้เพราะเป็นหน่วย
ที่ไ้รับการฝึกแบบใหม่ และมีอาวุธปืนไค้แก ปืนเล็กทันสมัยประจำการครบครัน การฝึกหัดก็
ทำท่าแข็งขันดี และมีจำนวนมากกว่าทหารกองอื่น ๆ กองทหารหนาจึงไ้รับพระราชทาน
ไว้วางพระราชหฤทัย ให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ไค้แก 3

1 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชหัตถเลขา ในพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมครั้งที่ 5 (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2469) หน้า 157.

2 วันกองทัพบก 25 มกราคม 2495, ไม่มีเลขหน้า

3 ประวัติกิจการทหารสมัยกรุงรัตนโกสินทร์, หน้า 36.

- ออกกรมในยามสงคราม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้รอยเอก นอกส นำทหารไปรวมในการเข้าตีเมืองเชียงตุง เมื่อ พ.ศ. 2395 ในฐานะเป็นกองรบพิเศษ ได้ทำการรบช่วยเหลือกำลังส่วนใหญ่ในตอนถอยออกจากเชียงตุง นับเป็นครั้งแรกที่กองทหารหน้าได้ออกทำการรบ และปฏิบัติงานได้ผลดี

- ในยามปกติ มีหน้าที่ปราบโจรผู้ร้ายตามหัวเมืองต่าง ๆ ได้ไปปราบปรามอั้งยี่เมืองปราจีนบุรี และเมืองชลบุรี

- เจ้าขบวนแห่ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกคราว
ถ้าจะพูดกันโดยตำนานแล้ว กองทหารหน้านี้เองได้เป็นต้นกำเนิดของกองทัพบกในปัจจุบัน ¹

ต่อมาใน พ.ศ. 2397 ได้โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมทหารที่รับการฝึกแบบฝรั่ง ตั้งขึ้นเป็น กองทหารลอมว้างอีกกองหนึ่ง ทรงให้กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส ² ทรงเป็นผู้บังคับบัญชา

พ.ศ. 2398 ก็จัดการทหารบกได้ก้าวหน้าไปอีกก้าวหนึ่ง โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงมหิศวรินทรากรมเรศร ทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองทหารหน้า ผู้บัญชาการทหารพระองค์นี้ ทรงย้ายเอาทหารบกในหน่วยต่าง ๆ คือ

กองทหารฝึกแบบยุโรป

กองทหารมหาดไทย (ทหารที่เกณฑ์มาจากหัวเมืองฝ่ายเหนือ)

กองทหารกลาโหม (ทหารที่เกณฑ์มาจากหัวเมืองฝ่ายใต้)

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

² พระองค์เจ้าชายนพวงศ์, โอรสรัชกาลที่ 4 ต้นสกุลนพวงศ์.

กองทหาร เกณฑ์หัด ใต้แกพวกขุนหมื่น¹ ได้รับการฝึกหัดแบบยุโรป
 กองนี้ขึ้นกับกองทหารหน้า

ทั้ง สองกองนี้มาตั้งรวมอยู่ที่โรงทหารสนามชัยแห่งเดียวกัน

ในปลายรัชกาลที่ 4 นายทหารอังกฤษที่เป็นครูฝึกทหารไต่ลาออกไป จึงได้จ้าง
 นายทหารฝรั่งเศส ชื่อ ลามาซ² มาฝึกทหารบกแทน นายทหารผู้นี้ได้กระเบียดการฝึก
 จากแบบอังกฤษเป็นแบบฝรั่งเศสทั้งหมด แม้กระทั่งคำบอกคำสั่งก็เป็นภาษาฝรั่งเศส แต่
 ทำการฝึกอยู่ไม่นานนักก็สิ้นรัชกาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปลี่ยน
 ครูทหาร ความเห็นเกี่ยวกับครูทหารฝรั่งเศส ได้มีอยู่ในลายพระหัตถ์สมเด็จพระยา
 คำรงราชานุภาพ มีถึง สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎพระยานวิศรานุวัตติวงศ์ ว่า

... ทหารไทยใช้แบบทหารอังกฤษ แม้นคำที่บอกทหารก็บอกเป็นภาษา
 อังกฤษมาแต่แรก ประวัติทหารวังหน้าจะเป็นอย่างไรหมอมฉันไม่ทราบ แต่
 ทหารวังหลวงนั้นเมื่อครูอิมเปตาย จ้างนายทหารฝรั่งเศสคน 1 ชื่อ ลามาซ
 มาแทน ทูลกระหม่อมทรงตั้งเป็นหลวงอุปเทศห้วยหาญ หลวงอุปเทศา รุแต่
 แบบฝรั่งเศส ก็เอาแบบฝรั่งเศส แม้นภาษาที่บอกทหารมาใช้เปลี่ยนแบบ
 อังกฤษหมด คำที่เราเคยได้ยินพวกจำอวดมั้นเล่นบอกทหารว่า "โลกเด็กอีก"
 ก็มาแต่คำภาษาฝรั่งเศส ซึ่งบอกทหารในสมัยเมื่อหลวงอุปเทศาเป็นครู ฟังคิด
 เห็นไต่วากระบวนหัดทหารก็ออกยุง เพราะครูสอนแบบหนึ่ง แล้วมาเปลี่ยน
 เป็นแบบอื่น...³

¹ ขุนหมื่นสิบยกในกรมต่าง ๆ สิบคนเอามา 1 คน ฝึกเป็นทหารในกองทหาร
 เกณฑ์หัด.

² Mon. E Lamache ต่อมาได้เป็นหลวงอุปเทศห้วยหาญ.

³ สาส์นสมเด็จพระเจ้า 23 (พระนคร : องค์การคำของครูสภา, 2505),

ทหารที่เป็นชาวต่างประเทศ แล้วยังรับจ้างทำราชการกับรัฐบาลไทยในรัชกาลที่ 4 มีน้อยคน แต่นับได้ว่ามีชาวยุโรป 190 คนที่รับราชการใน พ.ศ.2411 (ค.ศ.1868) ¹ มากกว่าครึ่งเป็นนายทหาร เรือ และมีเพียง 2 คนเท่านั้นที่รับราชการกองทัพบก

นอกจากจะมีกองปืนใหญ่อาสาสมัคร 1 กอง ที่มีการฝึกหัดแบบยุโรปแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังโปรดเกล้าฯ ให้จัดเลกหนุ่มลาวและเขมรมาฝึกหัดเป็นทหารอย่างยุโรปเพิ่มขึ้นอีก 2 พวก อยู่ในกำบังคัมภีร์ของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ² และจัดให้อยู่ที่บ้านเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ซึ่งอยู่ริมคลองโอรังอ่างผึ่ง ตะวันออก กองทหารไคยามมาตั้งอยู่ ณ ที่นั้น ได้ปลูกโรงทหาร และทำสนามฝึกหัดทหารด้วย ³

ผู้ที่ดำรงตำแหน่งที่สมุหพระกลาโหม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อแรกที่พระองค์ขึ้นครองราชย์คือ เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ) ต่อมา เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ได้เลื่อนขึ้นมาเป็นที่สมุหพระกลาโหม ⁴ แทน มีศักดินา 20,000 ไร่ และยังคงถือว่าเป็นผู้บัญชาการทหารอย่างยุโรป ปลายรัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ซึ่งต่อมาได้เป็นที่เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) เป็น

¹ Noel Alfred Battye, "The Military, Government and Society in Siam 1868 - 1910," (A Thesis presents to the Faculty of the Graduate School of Cornell University for the Degree of Doctor of Philosophy, June, 1974,) .84.

² ชวง บุนนาค ต่อมาได้ดำรงตำแหน่งเป็น สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ในรัชกาลที่ 5

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 23 ตำนานการเกณฑ์ทหาร กับ ตำนานกรมทหารราบที่ 4, หน้า 53.

⁴ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 4 เล่ม 1, หน้า 69.

ผู้บัญชาการทหารจนถึงสิ้นรัชกาล¹ เมื่อ ครุฑลามาช ชาวฝรั่งเศษลดาออกจากราชการทหาร ก็ได้จัดให้นายทหารในกรมทหารหน้า ซึ่งเวลานั้นเรียกตำแหน่งนายคาบ และเป็นผู้ที่ได้รับวิชาความรู้ภาษาอังกฤษ มาเป็นครูทหารแทน

วิธีเกณฑ์คนมาฝึกหัดเป็นทหารในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใช้วิธีเอาเด็กที่มีการเกณฑ์อย่างโบราณมาฝึกหัดเป็นทหาร ดังเช่นมีประกาศให้สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ เป็นแม่กองสักเลก ตามหัวเมือง ตะวันตก ตะวันออก ไท และฝ่ายเหนือ ให้สมเด็จพระยาบรมมหาพิไชยญาติ เป็นแม่กองกำกับกอง พระสุรัสวดี สักเลกให้แล้วใน 4 เดือน ความว่า²

...พระยาราชนิกูลสุภาวดี จางวางกรมพระสุรัสวดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ตั้งแต่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติพระบรมราชาภิเษกแล้ว ทรงพระราชดำริสอดส่องไปในการที่จะรวบรวมไพร่พลมาฝึกหัดทหารไว้รักษาพระนครจะให้ถาวรยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนเก่า ด้วยจะมีโทษาคึกหมิ่นประมาทได้ อาณาประชาราษฎร์จะได้ทำมาหากินอยู่เย็นเป็นสุขทั่วกัน ทั้งจะได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ถาวรยืนยาวไปภายหน้าด้วย จึงโปรดเกล้าฯ ให้เดินสวนเดินนาและชำระบาปซึ่งจำนวนเลกสักข้อมือหมายหมู่เสียใหม่ตามแบบอย่างพระเจ้าอยู่หัวทุกพระองค์ ซึ่งเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติมาแต่ก่อน แต่การเดินสวนเดินนาก็โปรดเกล้าฯ แต่งชาหลวงไปเดินเสร็จแล้ว ยังแต่การสักเลก เจ้าหม่อมขุนนางยังหามาตัวเลกมาสักให้สิ้นเชิงไม่

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เรื่องเดิม, หน้า 55.

² ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 - 2404, พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระมหาโพธิวงศาจารย์ อินทโชตเถระ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส, 9 พฤศจิกายน 2511, หน้า 96 - 7.

เมื่อสั่งไปแล้วและมีหมายประกาศเร่งซ้ำแล้ว เจ้าหมื่นบุญดุนายก็ยังไม่ทำจิต ๆ งาม
 อยู่เหมือนอย่างแรกก่อน จึงไปรุดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยาบรมมหาประยูร
 วงศ์ วรุตมพงศนายนกสยามทิลกโลกานุपालนารถ ฯ เป็นแม่กองใหญ่ จัดกอง
 คุมเลกสัก ออกไปสักเลกหัวเมืองตะวันตก ตะวันออก ปากใต้ ฝ่ายเหนือ
 ....แต่ที่กรุงเทพฯ นี้ไปรุดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยาบรมมหาพิไชยญาติ
 นรเนตรนารถราชสุริยวงศ์ ฯ เป็นแม่กองกำกับกรมพระสุรัสวดีสักเลกให้แล้ว
 แต่ใน 4 เดือน...

เมื่อใดคนมาแล้วก็นำมาเลือกเอาชายฉกรรจ์ฝึกหัดกระบวนอาวุธ แล้วก็แบ่งคน
 เหล่านั้นออกเป็น 4 ส่วน ผลิตเปลี่ยนกันเข้าเวรอยู่ประจำราชการส่วนหนึ่ง ปล่อยให้
 เหวไปทำมาหากิน 3 ส่วน ใครถึงเวรเขา ตัวต้องมารับราชการ จะเสียเงินค่าราชการ
 แทนไม่ได้ แต่เวลาที่อยู่รับราชการก็พระราชทานเบี้ยเลี้ยง และเงินเดือนของหลวง
 ถึงกระนั้นการที่เป็นทหารต้องฝึกหัดยืนยามและทำการต่าง ๆ ยิ่งหนักกว่าไพร่หลวงที่มา
 รับราชการฝ่ายพลเรือนเป็นอันมาก ความรู้สึกจึงมีมาแต่แรกว่าคนกรมใดต้องเกณฑ์เป็น
 ทหาร เหมือนต้องตกไปทำการหนักยิ่งกว่าไพร่หลวง จึงไม่มีผู้ใดที่อยากจะ
 เป็นทหาร และกลัวจะต้องเป็นทหาร แต่ความกลัวเป็นทหารนั้นเป็นกับผู้ที่ยังไม่
 ใดเป็นทหาร ครั้นเข้า
 เป็นทหารแล้ว พอใดความคุ้นเคยก็สิ้นความกลัว ด้วยเหตุนี้จึงมีทหารเป็นกองฝึกหัดมาแต่
 รัชกาลที่ 4¹

การที่มีกองทหารฝึกหัดเป็นประจำ ทำให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงตั้งใจจ่ายทรัพย์สินทั้งของส่วนพระองค์และของแผ่นดินเพื่อเป็นเงินเดือนทหาร รายได้
 จากกรมต่าง ๆ ที่ทรงเก็บภาษีได้มีอยู่ 10 กรมคือ กรมพระคลังมหาสมบัติ กรมพระคลัง
 สิ้นค้า กรมพระกลาโหม กรมมหาดไทย กรมพระคลังในซ้าย กรมพระคลังในขวา

¹ ประวัติกิจการทหารกรุงรัตนโกสินทร์, หน้า 71.

กรมท่ากลาง กรมพระคลังราชการ กรมท่าซ้าย และกรมนา¹ และในการฝึกหัดทหาร เป็นกองประจำเช่นนี้ จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์และระเบียบวินัย ดังนั้นจึงมีประกาศพระราชกำหนดกฎหมายทหารขึ้น²

การทหารบกที่ฝึกหัดกันในสมัยรัชกาลที่ 4 มีทั้งแบบยุโรปและแบบไทยที่มีมาแต่เดิม มิใช่เปลี่ยนการฝึกหัดทหาร เป็นแบบยุโรปทั้งหมด เวลาที่จัดกระบวนทัพ หรือจัดกองทหาร ในพระราชพิธีต่าง ๆ ก็จัดทหารแบบยุโรป และทหารไทยไปเข้าร่วมด้วยทุกครั้ง ดังในพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว "ฝ่ายในจัดทหาร อย่างยุโรปขึ้นแถวหนึ่ง 200 คน ฝ่ายนอกประมุขพิฆานไชยศรี จัดทหารไทย 10 หมู่ 1,000 คน แต่งตัวถืออาวุธต่าง ๆ เป็นเหล่า ๆ ยืน 2 ฝากถนน"³ ในการเสด็จพระราชดำเนินเลียบพระนครทางชลมารค เจ้าพนักงานนายทหารจัดขบวนพยุหยาตรา คอยรับเสด็จ ไชยคน 10,000 คนเดินเป็นกระบวน 8 แถว กระบวนมา ทหารขึ้นม้าถือธงไชย ธงฉาน ถืออาวุธนำหน้า "ถัดมาทหารปืนใหญ่ แต่งตัวเป็นทหารยุโรป ลากปืนไปก่อน หมู่ 1 ทหารปืนคาบศิลา แต่งตัวอย่างทหารยุโรปหมู่ 1 แล้วถึงทหารกองอาสา อย่างไทย"⁴ เช่นเดียวกันกับการเสด็จพระราชดำเนินเลียบพระนครทางชลมารค ก็มีฝรั่งนายทหารแมนเป็นเข้ากระบวนตามเสด็จฯ ด้วย เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

¹ ปิยนาด นิโครธา, "บทบาทของเสนาบดีตระกูลขุนนาง ในการปกครองประเทศสยาม" (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2514) หน้า 336.

² ผนวก ก. เสถียร ลายลักษณ์ (ผู้รวบรวม), ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 7 จ.ศ.1225 - 1229 และกฎหมายในรัชกาลที่ 4 ซึ่งไม่ปรากฏวันเดือนปีที่ประกาศ (พระนคร : โรงพิมพ์เคล็ดเมด, 2478), หน้า 12 - 20.

³ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, เรื่องเดิม, หน้า 17.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

เจ้าอยู่หัวทรงส่งสมณทูตไทยไปประเทศลังกาใน พ.ศ.2395¹ ก็ได้จัดทหารแต่งตัวอย่างยุโรป 40 คน² ไปเข้ากระบวนแห่ควย ในพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ เมื่อ พ.ศ.2408³ ในกระบวนแห่มีทหารอย่างยุโรปถือปืนหมู 1 ปลาดยรัชกาลที่ 4 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวรหนัก เจ้าพระยาศรัยวิวงค์ ใต๋สั่งให้ลอมวงตังกองป้องกันพิทักษ์รักษาพระบรมมหาราชวัง และที่ตำหนักสวนกุหลาบที่เป็นที่ประทับ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอกรมขุนพิณิตประชานารถ มีใต๋ผู้ใต๋ที่ไม่ควรกับตำแหน่งราชการของตัวเข้าไปเป็นอันขาด ทหารอย่างยุโรปก็ได้รับคำสั่งให้เขาประจำของลอมวงควย⁴

การสร้างโรงทหาร นอกจากจะมีที่ริมคลองโองอังกั้งที่กล่าวมาแล้ว ยังให้หรือชั้นนอกของศาลาลูกขุนในริมกำแพง ทำเป็นโรงทหารชั้นหลังหนึ่ง ระหว่างศาลาลูกขุน ให้ทำโรงปืนใหญ่หลังหนึ่ง โรงช่างตน โปรรคา ใหญ่กพื้นชั้นในพนักดินทุกโรง และโรงมาตนัก โปรรคา ให้หรือทำใหม่ให้สูงกว่าเก่า⁵

การสร้างป้อม

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่าพระมหากษัตริย์ สยามรัชกาลก่อนทุกพระองค์ ไต๋ทรงทำการป้องกันบ้านเมืองต่อ ๆ กันมา ด้วยการสร้าง

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 100.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 105.

3 เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 เล่ม 2 (พระนคร : องค์การคาศของคุรุสภา, 2504), หน้า 84.

4 เรื่องเดียวกัน, หน้า 254.

5 เรื่องเดียวกัน, หน้า 131 - 32.

ป้อมปราการให้มั่นคง โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ใ้ทรงสร้างป้อม
 ไว้ป้องกันทุก ๆ ปากน้ำ และตามเมืองสำคัญต่าง ๆ เช่นที่ สงขลา เพราะในขณะนั้นญวน
 กำลังทำการรบทางเรือ จำเป็นที่พระองค์จะต้องทรงเตรียมป้องกันบ้านเมือง ครั้นมา
 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บ้านเมืองก็มั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ขึ้น ประชา-
 ชนเพิ่มจำนวนมากขึ้นจนต้องไปสร้างบ้านเรือนอยู่นอกพระมหานคร ป้อมปึกกาที่เมือง
 สมุทรปราการ และเมืองนครเขื่อนขันธ์ ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินรัชกาลก่อน ๆ โปรดฯ ให้
 สร้างไว้มั่นคงก็พอจะป้องกันได้ แต่ที่กรุงเทพมหานครยังไม่มั่นคงพอที่จะตั้งรับข้าศึกศัตรู
 ซึ่งอาจจะเข้ามาถึงขั้นในได้ ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดฯ
 ให้ขุดคลองเป็นคู่ออกไปอีกชั้นหนึ่ง¹ แล้วทำป้อมก่อกำแพงขึ้นทางด้านตะวันออกให้มั่นคง
 กับจะทำป้อมขึ้นอีกฟากละป้อมของลำน้ำที่ข้าศึกจะขึ้นมากรุงเทพฯ ด้วย เพื่อจะได้
 เป็นที่อุ้มใจแก่ราษฎรที่ตั้งบ้านเรือนอยู่นอกกำแพงพระนครเมื่อเวลามีศึกสงคราม อีก
 ประการหนึ่ง ก็เพื่อให้ลูกคานานาประเทศที่เข้ามาค้าขาย เห็นบ้านเมืองมีป้อมคู่มั่นคงก็จะ
 ใ้ใจไม่อาจหมิ่นประมาทประเทศไทยได้ ดังนั้นใน พ.ศ. 2395² เจ้าพระยาตรีสุริยวงศ์
 จึงเป็นผู้ควบคุมให้นายงานกรมพระกลาโหมคุมเลก่อสร้างป้อมตามริมฝั่งคลองผดุงกรุงเกษม
 ที่ขุดใหม่ ที่ใ้เป็นแนวป้องกันชั้นแรกรอบพระนครรวม 8 ป้อมด้วยกันคือ ป้อมปัจจามิตร
 ป้อมป้องปิดปัจจนิก ป้อมอีกเทียบหาญ ป้อมผลาญไฟรีราบ ป้อมปราบศัตรูพ่าย ป้อม
 ทำลายปรบักษ์ ป้อมหักกำลังศัตรู ป้อมมหานครรักษา ทั้ง 8 ป้อมมีระยะห่างกัน
 ระหว่างป้อม 42 เส้น

¹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4, เล่ม 1, หน้า 94 - 95.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 96 และในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา
 คำรณราชนูปถัมภ์, พงศาวดาร ภาคที่ 25 เรื่องสถานที่ต่าง ๆ ที่รัชกาลที่ 4 ทรง
สร้าง, หน้า 414 - 5.

การสะสมอาชญา

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีสิ่งสมควรจะกล่าวเป็นพิเศษ คือ ทรงเล็งเห็นคุณประโยชน์ของปืนใหญ่¹ ประกอบกับในขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดวิชาทหารปืนใหญ่มาก ทรงได้รับการศึกษาวิชานี้จากฝรั่งเศสอย่างแจ่มแจ้ง จนกระทั่งแปลตำราปืนใหญ่จากตำราภาษาอังกฤษ และนำมาใช้ฝึกอบรมทหารปืนใหญ่ในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดีดังกล่าวแล้วข้างต้น

ด้วยเหตุดังกล่าว กิจกรรมของทหารปืนใหญ่จึงก้าวหน้าไปไกลมาก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์เองทรงใช้พระราชอุศุสาหะสอดส่องว่าปืนใหญ่ใหม่ ๆ มีอะไรบ้าง ชนิดใดมีคุณสมบัติอย่างไร แล้วทรงสั่งซื้อเข้ามาเพิ่มเติมไว้ในหน่วยทหารปืนใหญ่และประจำป้อมเสมอ เมื่อ พ.ศ. 2404 พระองค์ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงคณะทูตานุทูตซึ่งกำลังไปเจริญทางพระราชไมตรีกับประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษ ขอความรับสั่งให้เจ้าหมื่นไวยวรนาถ อุปทูต ให้หาซื้อปืนมีดังนี้²

...เจ้าหมื่นไวยวรนาถเอาใจใส่เสาะหาซื้อปืนอย่างหนึ่งเรียกว่า อามสตรอง ซึ่งเป็นปืนใหญ่บรรจุข้างท้าย มาให้ข้าพเจ้าเล่นเอง เป็นปืนทองเหลืองย้อม ๆ กระสุนตั้งแต่นิวหนึ่งขึ้นไปสองนิ้วลงมาสักขอกหนึ่ง ว่าเขาใช้อย่างไร แต่ก่อนนี้ไปเขาได้สั่งรบเนอทัมปนีให้เขาทำทำให้ เขาก็ได้หามาให้ข้าพเจ้า เป็นปืนนิคแคมป์าเตนบอหนึ่ง แล้วปืนนั้นข้าพเจ้ายิงเล่นเองก็ได้ไม่นานแล้วเหมือนปืนบรรจุข้างปาก และจุดชนวนไปวนวาย เพราะในปืนนั้นไฟข้างหลังไม่เห็นเลย ในลำกล้องปืนกระสุนกว้างนิ้วหนึ่ง ยาว 3 นิ้ว กระสุนแตกอย่างยาโยบก็มีมากด้วย ปืนนี้ยิงได้เร็ว 15 เสกกัน ยิงได้นัดหนึ่ง

¹ คำเนียร เดชะกุล, ประวัติศาสตร์กองทัพบกไทย (พิมพ์ครั้งที่ ๓), หน้า 26.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 26 - 27.

ปืนอามสตรอง ถ้าเล็ก ๆ ไม่นีก็จะคิดสิ่งให้เขาทำปืนขึ้นเป็นตั้งของเลน เช่น
ปืนรบเนอกัมปนี่ที่สิ่งนั้นเกิด ปืนบอกนั้นรางวัลเป็นทองเหลืองหลอหนักสองหาบ
ทั้งบอก เป็นงานนัก ราคา 1000 เหรียญเล็ก...

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาศรี-
สุริยวงศ์ สั่งปืนใหญ่เข้ามาอีก ตามที่เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ได้บันทึกไว้ในพระราชพง-
ศาวดารรัชกาลที่ 4¹ ว่า

ทรงพระราชมาริวาบ้านเมืองก็เจริญขึ้นแล้ว ปืนใหญ่ ๆ ที่จะรักษาพระ
นครก็ยังมีน้อยอยู่ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ สั่งปืนกระสุน 10 นิ้ว เข้า
มาเพียง 100 กระบอกก็ยังไม่พอไซ้ จึงโปรดฯ ให้ พล หัวเจาทานเจ้า
พระยาศรีสุริยวงศ์ สั่งปืนกระสุน 8 นิ้ว 12 นิ้ว เข้ามาอีก พล หัวเจาทาน
จึงตั้งนายทหารคุมปืนนี้ว่า ราคาตกลงกันกระสุน 12 นิ้วบอกละ...² กระสุน
8 นิ้วราคาบอกละ... ก็ได้นำเข้ามาเป็นอันมาก กับปืนเพาลิงบิด 4 กระ
บอก มีรูปร่าง คร่าทองคำราคาบอกละ 30 ชั่ง 18 ตำดิ่ง 2 บาท ปืนอาม
สตรองกระสุนหนัก 40 ปอนด์ 2 กระบอก คิดทั้งเครื่องสำหรับปืนและส่งถึง
กรุงบอกละ 61 ชั่ง 15 ตำดิ่ง 1 สลึง ปืนอามสตรองกระสุนหนัก 12 ปอนด์
2 บอก คิดทั้งเครื่องสำหรับปืนและคางจางส่งถึงกรุงบอกละ 47 ชั่ง 1 สลึง
ปืนทองเหลือง 60 บอก ๆ ละ 2 ชั่ง 14 ตำดิ่ง 3 บาท 1 สลึงเพื่อง ปืน
หลังข้าง 40 บอก ๆ ละ 6 ตำดิ่ง 1 บาท และปืนคาบศิลา ปืนโรเฟิล
ฉนวนทองแดง เขามารักษาพระนครอีกเป็นอันมาก

¹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, เรื่องเดิม, เล่ม 2, หน้า 143 - 44.

² ต้นฉบับไม่ลงราคาไว้.

ยังมีข้อความที่แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยเรื่องปิ่นต่างประเทศ จาก พระราชหัตถเลขา ถึงนาย ว. อาคัมสัน ลงวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1860 (พ.ศ. 2403) เรื่องตั้งชื่อปิ่นใหญ่แบบนิกแคมป์าเคน 1 กระบอกเอามาเป็นตัวอย่าง

หมายเลข 81

ที่ประทับ ¹

พระราชลัญจกร

พระบรมมหาราชวัง

พระเจากรงสยามพระองค์ใหญ่ (สีแดง)

วันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1860

จดหมายมายัง นาย ว. อาคัมสัน

หลังจากที่เขียนจดหมายฉบับสุดท้ายมายังท่านเมื่อวานนี้ และส่งมา
ให้ท่านแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้อุบายคิดอันถูกต้องเกี่ยวกับขนาดของปิ่นนิกแคมป์า
เคนที่ต้องการ และได้นำเอากระสุนปืนขนาดต่าง ๆ มาตรวจดูอย่างถี่ถ้วนแล้ว
ข้าพเจ้าก็สรุปได้ว่า กระสุนที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางถึง 2 นิ้วนั้นจะใหญ่เกินไป
ไป ปิ่นที่ต้องการให้ออกแบบเพื่อจะติดตั้งบนชั้นบนของที่ประทับ เพื่อต้องการ
ให้ยิงเป็นสัญญาณ มีเสียงต่างกับปืนที่ตั้งประจำป้อมภายในพระราชวังนี้เท่านั้น
ซึ่งอยู่ไม่ไกลกันนัก และใช้ติดตั้งบนคาค้ำเรือกลไฟขนาดย่อมของข้าพเจ้าได้
ในเมื่อข้าพเจ้าต้องการจะไปทองเที่ยว หรือเดินทางไปตามลำแม่น้ำ ดังนั้น
ถ้าเป็นปิ่นขนาดใหญ่เกินไป ก็จะทำให้ที่ประทับของข้าพเจ้า และห้องในเรือ
กลไฟสะเทือนมาก เพราะตั้งอยู่บนที่สูงและไม่มีที่ตั้งแข็งแรงพอสำหรับปิ่น
ขนาดใหญ่เช่นนั้น เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงตกลงที่จะสั่งปิ่นขนาดย่อมลงมาคือ

¹ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, สำเนาและคำแปลพระราชหัตถเลขา
ภาษาอังกฤษ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทย
วัฒนาพานิช, 2514), พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงประกอบนิติสาร (ประกอบ
บุญชัยรัฐ), วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2514, หน้า 5.

ที่ไซกระสุนขนาด $1\frac{1}{2}$ นิ้ว หรือโตกว่า 1 นิ้วเล็กน้อย เช่นขนาด $1\frac{1}{3}$ หรือ $1\frac{1}{4}$ นิ้ว ชาวเขาคิดว่าจะเป็นภารกิจสำหรับที่เล็ก ๆ แคบ ๆ และสูงเช่นนี้

นอกจากนี้ ชาวเขาคิดว่าการสร้างปืนขนาดใหญ่ โดยเอาแบบเช่น ปืนเล็กชนิด นิคแคมปลาเตน คงจะต้องเป็นงานชิ้นแรก ถ้าหากว่าบริษัทผู้ผลิต ขอมรับทำโดยไม่ปฏิเสธก็จะเป็นการดีมาก เพราะฉะนั้น ถ้าจะสั่งกระบอก เดียวก่อน เป็นปืนขนาดเล็กซึ่ง (ล่ากลอง) ไซกระสุนเพียงขนาด 1 นิ้ว เส้นผ่าศูนย์กลาง 1 นิ้วเท่านั้น ก็ควรส่งมาทางบกจะได้ถึงมือ และให้ชาวเขา ได้เห็นเร็วกว่าจะส่งมาทางแหลมมุกโคโฮ

เมื่อชาวเขาได้เห็นปืนที่วางนี้ และลองยิงดูก่อนว่าอย่างไรจะดี แล้วชาวเขาจะสั่งปืนใหญ่อีกคู่หนึ่ง ตามแบบที่ไซบอกไปแล้วในจดหมายฉบับสุดท้าย ชาวเขามีความปรารถนาในขณะนี้เพียงกระบอกเดียว ในโอกาสที่สั่ง ปืนอย่างใหม่เพื่อเอามาเป็นตัวอย่าง และส่งมาไคสะตวกโดยทางบก

จากมิตรที่ดีและซื่อสัตย์ของท่าน

(พระปรมาภิไธย) ส.พ.ป.ม. มงกุฎ ร.ศ.

ณ วันที่ 3374 ในรัชกาล

(พระราชัญจกรประจำพระองค์) (สีแดง)

มายัง นาย ว. อาคัมสัน ¹

บริษัทบอร์เนียวจำกัดในกรุงสยาม

¹ W. Adamson Esquire.

พระราชหัตถ์เลขาถึง นาย ว. อาคัมสัน ฉบับที่ 2 ลงวันที่ 17 ตุลาคม ค.ศ. 1861 (พ.ศ. 2404) ทรงสั่งซื้อขนวนของปิ่นใหญ่แบบ นิคแคม จำนวน 4,000 อัน ฉบับที่ 3 ลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1862 (พ.ศ. 2405) ทรงสั่งซื้อปิ่นแบบอามสตรอง ทำควยทองเหลือง มีลากล่องสำหรับกระสุนกว้าง 2 นิ้ว ราคาไม่เกิน 300 ปอนด์สเตอร์ลิง กับต้องการทราบราคาปิ่นใหญ่บรรจุขางท้ายแบบอามสตรองที่เคยเป็นของเซอร์เยมส์ บรุก สั่งและนำมายังซาร์ระวัด พร้อมควยกระสุนจำนวน 1,000 นัด และฉบับที่ 8 ถึง นาย ว. อาคัมสัน เช่นกัน ลงวันที่ 21 สิงหาคม ค.ศ. 1862 (พ.ศ. 2405) ขณะนั้น นาย ว. อาคัมสัน ไปเป็นผู้จัดการสาขาบริษัทอร์เนียวจำกัด ณ สิงคโปร์ ว่าทรงสั่งซื้อกระสุนปิ่นแบบนิคแคมป่าเตนชนิดมีขนวน 2,000 นัด

นอกจากนั้นแล้วในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มีการหล่อปิ่นใหญ่ขึ้นใช้เอง และรับเป็นพระราชหัตถ์ในเรื่องยิงปืนอาภูนา¹ ดังมีข้อความในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน² ว่า

... แฉนดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ พหารปืนทองปรายคงยังอยู่ตามเดิมพวกหนึ่ง ถอนเกณฑ์หัดปืนแดง เอาทหารเกณฑ์คืออย่างยุโรปยิงแทนอีกพวกหนึ่ง ครั้นเมื่อหลอปืนมหาฤกษ์ มหาชัย มหาจักร มหาปราบ ขึ้นพร้อมกันกับที่ทรงสร้างพระแสงปืนนพรตน์สำหรับเจ้าพิธี ก็ทรงพระแสงปืนนพรตน์ ซึ่งเป็นปืนอย่างทีเรียกว่าโกอย่างเกา ทรงยิงเองทางช่องพระแกลที่ 2 คานเห็น मुख ตะวันออก เป็นสัญญาณให้ยิงปืนมหาฤกษ์ มหาชัย มหาจักร มหาปราบ ..... ปลายแฉนดิน มีปืนพระสุบินบันคาล ให้ตั้งยิงในการพระราชพิธีนี้ด้วย...

¹ การเรียกชื่อพิธียิงปืนในระหว่างพระสงฆ์สวดอาภูนาวิญญูสูตรในวันทำพิธีตรุษว่า ยิงปืนอาภูนา.

² พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชพิธีสิบสองเดือน, (พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2511), หน้า 195.

การที่ได้ชื่อว่าเป็นพระสุบินนั้น เป็นเพราะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระสุบินไปว่ามีปิ่นอย่างหนึ่งซึ่งเป็นรูปปิ่นใหญ่ แต่ยิงได้หลาย ๆ นัด มีรังเพลิงหันเหมือนอย่างปิ่นที่เรียกกันว่าโก่ แต่ผู้คิดทำนั้นจะคิดให้ปิ่นหันไปอย่างปิ่นโก่ก็ไม่แน่ใจ จึงทำเป็นรางยาว ๆ บรรจุกระสุนดินปืนสอดเข้าไปในช่องข้างท้ายกระบอกปิ่นเลื่อนไปที่ตะช่อง ยิงได้หลายหลาย ๆ นัด¹ การที่ทรงรับพระราชหฤทัยในเรื่องยิงปิ่นอาภูวานา เพราะทรงถือว่าเป็นการฝึกหัดให้คุ้นเคยกับการยิงปิ่น มิฉะนั้นแล้วก็ไม่ได้ฝึกหัดยิงปิ่นที่ไหนเลย เช่นเดียวกับทหาร เมื่อไม่เคยฝึกซ้อมยิงปิ่น ก็ไม่สามารถจะยิงปิ่นได้แม่นยำเกิดผลดีได้ พระองค์จึงโปรดฯ ให้ผู้คิดเปลี่ยนแปลงกันเข้ามายิงปิ่นอาภูวานาเป็นการฝึก การให้ทหารมาหัดยิงปิ่นอาภูวานานี้ ได้ทำติดต่อกันมาตั้งแต่ทหารมหาดเล็กในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว² จำนวนปิ่นที่จ่ายไปยังอาภูวานา เท่าที่ปรากฏมีดังนี้ ปิ่นอินพิณ 30 ปิ่นสามแถม 60 ปิ่นคาบศิลา 5 ปิ่นทองมหาฤกษ์ มหาชัย มหาจักร มหาปราบ 4 ปิ่นพิณลินปิดัญญานนอก 2 ปิ่นอย่างไทร 4 ปิ่นฝรั่งเปิดหมวก 2 ปิ่นทองนิลา 2 ปิ่นทองรางแทน 2 ปิ่นหามแล่น 80 กระบอก รวมปิ่นเล็ก 95 กระบอก ปิ่นใหญ่ 96 กระบอก รวม 191 กระบอก³

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 196.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 197.

3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 201.

สรุป และวิเคราะห์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใ้โครงการเริ่มจัดการฝึกทหารบกให้เป็นแบบตะวันตกในทันทีที่พระองค์ขึ้นครองราชสมบัติ ทั้งนี้ เพราะอิทธิพลของประเทศตะวันตกได้แผ่เข้ามาอยู่เหนือประเทศทางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งในด้านการทหารและในด้านวิทยาการ อย่างรวดเร็วและนากลัว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พระองค์จะต้องทรงเร่งพัฒนาบ้านเมืองให้เป็นแบบอารยประเทศ โดยเฉพาะกองทัพบกของไทย จำเป็นต้องปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพป้องกันประเทศได้ และไม่อับอายขายหน้าแก่ชาวตะวันตกที่เขาจะมาเจริญพระราชไมตรีและค้าขาย ดังนั้น พระองค์ทรงเห็นเป็นโอกาสขณะที่รอยเอก อิมเปี่ย และรอยเอกนอกส เข้ามาสมัครรับราชการ ทรงจำให้เป็นครูฝึกหัดทหารบก ทั้งทหารของวังหน้า และทหารของวังหลวง รวมทั้งหม่อมมี 7 กอง คือ กองทหารรักษาพระองค์อย่างยุโรป 1 กอง กองทหารหน้า 1 กอง กองปืนใหญ่อาสาฉนวน 1 กอง กองทหารเกณฑ์หัดซึ่งขึ้นกับกองทหารหน้าอีก 1 กอง (เฉพาะวังหลวง) ดังนั้น การฝึกหัดทหารบกให้เป็นตามแบบตะวันตกจึงเป็นแบบอังกฤษ แม้กระทั่งคำสั่งทหารก็เป็นภาษาอังกฤษด้วย ในปลายรัชกาลมีครูทหารชาวฝรั่งเศสเข้ามาเป็นครูฝึก 1 คน เมื่อครูทหารชาวฝรั่งเศสออกไป การฝึกหัดทหารบกก็กลับมาเป็นแบบอังกฤษอย่างเช่นเดิม ผลของการฝึกทหารให้เป็นแบบตะวันตกนี้โดยลดี แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าการฝึกอยู่ในวงแคบ เพราะทรงมีความมุ่งหมายจะให้เป็นที่ทหารรักษาพระองค์ ส่วนทหารที่ป้องกันประเทศยังคงใช้ระเบียบการทหารแบบเก่าอยู่) ในเวลาเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงสนพระทัยที่จะจัดให้การทหารเรือเป็นกองทหารทันสมัยแบบตะวันตกด้วย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในกิจการทหารบก สนพระราชหฤทัยที่จะสร้างป้อมและคูเมืองให้เป็นที่ป้องกันประเทศได้จริง ๆ และสนพระราชหฤทัยในการที่จะแสวงหาปืนใหญ่ ปืนเล็กดี ๆ เข้ามาใช้ในราชการ พระองค์ทรงติดต่อบริษัทซื้อปืนจากต่างประเทศ และหลอบปืนใหญ่ขึ้นใช้เอง และทรงให้ทหารหัดฝึกยิงปืน เพื่อให้เกิดความเคยชิน เป็นการเตรียมพร้อมไปในตัวด้วย การศึกสงครามในรัชสมัยของพระองค์มีอยู่ครั้งเดียวคือ ศึกเชียงตุง การรบครั้งนั้นไม่ประสบผลสำเร็จเพราะ

ทหารไม่คุ้นเคยกับภูมิประเทศ และเพราะทางไกล การส่งกำลังสนับสนุนไม่ทันที่ กองทัพอากาศจึงจำต้องกลับกรุงเทพฯ ข้อที่น่าสังเกตอีกข้อหนึ่ง คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นกษัตริย์องค์แรกในราชวงศ์จักรี ที่ไม่เคยเป็นแม่ทัพบัญชาการรบ ส่วนอุปสรรคในการจัดการปรับปรุงกองทัพภาคใดแก่คนไม่ต้องการเป็นทหาร เพราะเห็นเป็นงานหนัก

จึงกล่าวได้ว่า การทหารบกจัดแบบตะวันตก ได้เริ่มกระทำกันแล้วในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงแม้จะเป็นไปในวงแคบ แต่ก็มีอิทธิพลต่อมาถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ทรงรับพระบรมราโชบายดำเนินการปรับปรุงกองทัพภาคให้ทันสมัยในรัชกาลของพระองค์

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย